

Мікроекономіка

Наталя ЗАРУДНА

**ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
В ХОДІ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ
ПРОЦЕСУ ПОСТАЧАННЯ****Резюме**

Описано основні етапи проведення економічного аналізу процесу постачання на промисловому підприємстві із використанням облікової інформації. Наведено орієнтовний порядок аналізу договірних відносин із постачальниками матеріальних ресурсів щодо їх обґрунтованості, ритмічності, вчасності поставок та відповідності поставленим вимогам. Розглянуто особливості аналізу організації постачання підприємства загалом та в розрізі окремих цехів, дільниць, робочих місць тощо.

Ключові слова

Економічний аналіз, матеріально-технічне постачання, методи економічного аналізу, виробничі запаси, договірні умови, портфель замовлень, якість, асортимент.

Класифікація за JEL: M41, D33.

© Наталя Зарудна, 2010.

Зарудна Наталя, викладач кафедри обліку у виробничій сфері, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Постановка проблеми і зв'язок з найважливішими науковими чи практичними завданнями. Важливий фактор розвитку виробництва – стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами. З переходом до ринку докорінно змінилася система постачання підприємства сировиною і матеріалами. Суттєво розширюється зона вибору контрагентів сировинного ринку, підприємства враховують можливості та доцільність створення різних запасів, коректуючи їх на зміну умов виробництва та рівень інфляції. У процесі управління рівнем запасів на підприємстві використовують низку кількісних методів економічного аналізу, оскільки поточний рівень наявних запасів може виявитися одним із вирішальних факторів успішної діяльності підприємства. Витрати на зберігання надто великих запасів можуть звести прибутковість до мінімуму. Аналогічно невід'ємно пов'язано з ризиком підтримання запасів на надто низькому рівні – проблема очевидна: якщо запаси закінчуються, то неможливо виконати замовлення покупців і клієнтів. Таким чином, необхідно знайти компромісне рішення цих проблем за допомогою аналітичних методів, про які піде мова в цій статті.

Аналіз надходжень і публікацій. У своїх працях С. В. Мних, С. З. Мошенський, О. В. Олійник, Г. І. Кіндрацька, А. Г. Загородній приділяли значну увагу питанню аналізу процесу постачання, оскільки від того, наскільки раціонально організовано цей процес, залежить те, яку ситуацію отримаємо у процесі виробництва чи реалізації. Аналіз чинників та причин недопостачання та прийняття відповідних управлінських рішень дає можливість зменшити витрати від простоїв виробництва. Джерелами такого аналізу є облікова інформація первинного та зведеного обліку.

Формулювання цілей статті:

- визначити сферу застосування економічного аналізу в обліку процесу постачання;
- розглянути етапи економічного аналізу процесу постачання;
- особливу увагу приділити питанню договірних відносин із постачальниками за різними параметрами;
- охарактеризувати порядок проведення економічного аналізу матеріально-технічного постачання за асортиментом, ритмічністю, за термінами тощо.

Виклад основного матеріалу. Часто на українських підприємствах відбувається зменшення обсягів прибутку, зростає питома вага втрат через надмірне утворення матеріальних запасів. Негативний вплив на діяльність виробничих структур здійснюють не лише зовнішні умови, в яких вони розвиваються (нестабільність економічного законодавства України, невизначеність пріоритетів державного регулювання економіки, наявність політичних катаклізмів, економічних криз тощо), а й внутрішні. Усе це свідчить про не-

доліки в системі управління як загалом по підприємству, так і у відділі постачання зокрема.

Ефективне координування роботи відділу постачання забезпечується системою управління запасами – через традиційну сферу практичної роботи, котра почала розвиватися як самостійний напрямок на початку 20-х років минулого століття, що привело в 50–60-х роках до формування теорії управління запасами, орієнтованої на оптимізацію їх рівня.

Систему управління виробничими запасами слід розглядати у трьох площинах. Насамперед, це проблема ефективного забезпечення процесу виробництва необхідними матеріальними ресурсами. На підприємстві матеріально-технічне забезпечення повинно бути організоване таким чином, щоб не було збоїв у виробничому процесі через раптову нестачу матеріальних ресурсів. По-друге, витрати на закупівлю виробничих запасів, витрати, пов'язані зі зберіганням запасів, та витрати на їх переміщення між виробничими підрозділами мають бути збалансовані, а загальна величина зведена до мінімуму. По-третє, методи оцінки виробничих запасів мають забезпечувати досягнення вигідних, з точки зору підприємства, показників.

Слід зазначити, що детальний аналіз процесу постачання підприємства всіма видами матеріальних ресурсів – доволі трудомістка і складна робота, оскільки більшість підприємств лише для основної діяльності використовують тисячі, десятки тисяч найменувань матеріалів, сировини, запасних частин, інструментів. Проаналізувати виконання плану надходжень з кожного найменування, типу, розміру, марки та виду цінностей практично неможливо. Саме тому детальний аналіз проводять найчастіше лише щодо тих видів цінностей, які визначають зростання й удосконалення виробництва, лімітують виробничу діяльність, є особливо дефіцитними або прогресивними, економічно найбільш вигідними для підприємства.

Для аналізу виконання плану матеріально-технічного постачання і використання виробничих запасів використовують таку інформацію:

- план матеріально-технічного постачання;
- замовлення;
- специфікації;
- наряди;
- договори на постачання матеріалів;
- статистична звітність;
- оперативні дані відділу постачання про виконання договорів;
- дані обліку про витрати матеріалів на виробництво і наявність запасів матеріалів у незавершеному виробництві;
- калькуляції собівартості окремих виробів;

- первинні облікові документи тощо.

Щоб визначити, наскільки підприємство забезпечене матеріальними ресурсами, потрібно:

- вивчити порядок розрахунку й обґрунтування договорів на поставку матеріальних ресурсів, умови поставок;
- визначити характер виробничих запасів і зміну їх структури;
- перевірити обґрунтованість норм виробничих запасів і потребу в матеріальних ресурсах;
- розробити заходи щодо зниження понаднормових і зайвих запасів матеріалів [1, с. 256].

В умовах ринкової економіки вся виробнича діяльність будується на системі укладених договорів про поставку продукції, виконання яких є не лише гарантією фінансової стабільності підприємства, а й формою його високого авторитету (іміджу). Як відомо, зобов'язання щодо договорів про поставку продукції підприємства України виконують за державними замовленнями, державними контрактами і прямими договорами.

Державні замовлення виражають потреби держави в поставках продукції для задоволення суспільних потреб на пришвидшення науково-технічного прогресу. Міністерства і відомства визначають обсяг і склад держзамовлень, несуть відповідальність за надання підприємствами важливих матеріально-технічних ресурсів і вирішення питань збуту виготовленої за держзамовленням продукції.

На відміну від держзамовлення, держконтракт виражає потребу в поставках продукції державі, але випуск її підприємством фінансується державним бюджетом.

Прямі договори поставки – це найпрогресивніша форма поставки споживачам підприємствами-виробниками і підприємствами гуртової торгівлі. Сюди належать договори між виробничими об'єднаннями, підприємствами, організаціями, виробниками та споживачами.

У ході аналізу вивчають показники розвитку прямих зв'язків з постачальниками, а саме:

- відношення кількості прямих постачальників до кількості всіх постачальників;
- питому вагу матеріальних цінностей (загалом або основних їх видів), які надходять за прямими поставками, до загального їх надходження.

За умов, коли зменшується частка держзамовлень і зростає рівень самостійності підприємств у формуванні портфеля замовлень, суттєво підвищується відповідальність трудових колективів за чітке виконання своїх

зобов'язань. Нині значно зріс ризик не знайти сфери збуту для своєї продукції для підприємств, імідж яких не став гарантом високої якості та конкурентоспроможності.

Головна мета економічного аналізу обґрунтованості та виконання договорів про поставку полягає в забезпеченні повного і своєчасного виконання договорів на найвигідніших економічних умовах. Такий аналіз можливо провести з використанням книги обліку договорів поставки, де акумульована інформація про кожного з постачальників матеріальних ресурсів. Ця книга не є суворо регламентована, тому до неї варто включити графи, які б містили виняткову інформацію про кожного із зазначених постачальників, що полегшить та вдосконалисть процес аналізу.

Комплекс завдань аналізу виконання договорів про поставку включає в себе:

- а) аналіз обґрунтованості й ефективності формування портфеля замовлень;
- б) аналіз виконання замовлень відповідно до асортименту вироблюваної продукції;
- в) аналіз виконання замовлень згідно з якістю вироблюваної продукції;
- г) аналіз виконання замовлень щодо поставок продукції у визначений час;
- д) аналіз наслідків виконання замовлень щодо поставок продукції [1, с. 267].

Варто враховувати те, що виконання зобов'язань щодо поставок продукції перебуває в тісному зв'язку з виробництвом і реалізацією продукції, що і визначає фінансово-економічний стан підприємства.

Виконання договірних зобов'язань і його фінансово-економічна результативність залежать від багатьох чинників. Головними з них є:

- чітка узгодженість щодо термінів обсягу, якості, асортименту продукції, стану матеріально-технічного забезпечення виробництва, його організації та можливостей транспортування продукції;
- відсутність коригування завдань щодо випуску і реалізації продукції;
- узгоджена робота внутрішньовиробничих підрозділів;
- чіткий облік, контроль і аналіз;
- система економічного стимулювання і санкціонування [1, с. 269].

Початковим етапом аналізу є оцінювання обґрунтованості та напруженості договірних зобов'язань, коли потрібно оцінити сформований портфель замовлень, враховуючи те, що через конкуренцію на ринку не були укладені договори щодо найвигідніших для підприємства замовлень.

При оцінюванні напруженості поставок зважають на фактичне виконання договірних зобов'язань. Коефіцієнт напруженості поставок продукції розраховують за допомогою співвідношення обсягу необхідних поставок продукції за укладеними договорами чи фактично представленої за аналізований період до величини виробничої потужності підприємства.

Для аналізу втрат за ринкової конкуренції необхідно порівняти фактичний і бажаний портфелі замовлень стосовно використання виробничої потужності та фінансово-економічної результативності. Разом із цим, не лише абсолютні порівняння величини портфеля замовлень і виробничої потужності є підтвердженням обґрунтованості договорів про поставку. Часто їх невиконання зумовлене нерівномірністю розміщення договорів відповідно до можливостей використання виробничої потужності підприємства. Підприємства, що формують пропорційність виробництва і поставок продукції в часі, мають кращі фінансові результати внаслідок пришвидшення обороту капіталу.

Аналіз виконання договірних зобов'язань проводять у кілька етапів:

- на першому етапі дають загальну оцінку виконанню зобов'язань загалом і з наростаючим підсумком від початку року;
- на другому етапі виділяють аналіз виконання за окремими групами продукції (у тому числі за товарами народного споживання) і відповідно до державного замовлення та за прямими договорами;
- на третьому етапі аналізують виконання договірних зобов'язань щодо асортименту, якості та термінів поставок продукції [1, с. 271].

Особливу увагу слід звернути на рівень виконання договірних зобов'язань щодо асортименту, якості та термінів поставки, адже договір вважають виконаним лише тоді, коли дотримані всі умови поставки. Такий аналіз можна зробити з використанням коефіцієнтів оцінювання ступеня виконання зобов'язань щодо поставок згідно з передбаченим асортиментом *Кас*, зумовленою якістю *Кяк* і терміном *Ктерм*. Не будемо зупинятися на них, лише зазначимо, що їхня суть полягає в тому, що ступінь виконання договірних зобов'язань визначають за допомогою співвідношення обсягу фактичної поставки, не більшої, ніж передбачено умовами договору, до величини договірних зобов'язань.

Окрім аналізу повноти надходження сировини, матеріалів за обсягом, асортиментом, термінами постачання, працівники відділу матеріально-технічного постачання разом із працівниками відповідних служб (лабораторій) проводять аналіз якості матеріалів під час їх надходження на підприємство, тобто перевіряють відповідність їх стандартам, технічним умовам і умовам договору, у випадку їх порушення пред'являють претензії постачальникам. Для цього аналізу якості та термінів поставки використовують аналогічну методику. Для оцінювання договірних зобов'язань щодо поставок продукції можна застосовувати комплексний показник, який визначають як добуток виконання окремих показників договірних зобов'язань щодо асо-

ртименту, якості та термінів. При цьому необхідно узгодити ці показники між собою. Це означає, що в аналізі виконання зобов'язань щодо асортименту слід враховувати лише ту частину продукції, яка поставлена вчасно, а частку продукції, що відповідає якості, визначити лише за продукцією, зарахованою до виконання зобов'язань щодо асортименту.

Аналіз якості матеріальних ресурсів проводяться за даними:

- актів приймання матеріалів;
- рекламацій на матеріальні ресурси;
- претензій до постачальників;
- актів про повний або частковий виробничий брак;
- стандартів;
- специфікацій; паспортів і технічних умов на відповідні матеріальні ресурси;
- результатів проведених досліджень якості матеріальних ресурсів бюро експертизи або заводськими лабораторіями.

При цьому насамперед аналізують ту сировину та основні матеріали, які становлять основу продукції, що випускається на підприємстві. Виробничі запаси розглядають як частину матеріальних ресурсів, що не вступили у виробничий процес, але їх наявність на підприємстві в заданих розмірах є об'єктивною умовою ритмічної роботи.

Аналіз термінів та обсягів поставок матеріалів за укладеними договорами пов'язаний із перевіркою запасів відповідних матеріалів на складі. Цей аналіз проводять за даними інвентаризаційних описів (актів) або на основі даних карток складського обліку відповідних матеріалів (вважаючи, що дані бухгалтерського обліку відповідають фактичним значенням наявних запасів на складі). Причому наявні запаси мають задовольняти потребу підприємства в матеріалах на період інтервалів між поставками.

Забезпеченість (мінімальний запас) днів становить:

$$Z_{min} = H_o : D_p, \quad (1)$$

де H_o – запас того чи іншого виду матеріалу;

D_p – добова потреба в цьому матеріалі.

Цей розрахунок дає змогу встановити величину запасу в днях окремих видів матеріалів на складі. Визначають також інтервали між фактичним надходженням матеріалів на склад й інтервали поставок за договорами з постачальниками. Знову ж таки, за великої номенклатури матеріалів, які споживають, визначають обґрунтованість потреб за тими матеріалами, що мають найбільшу питому вагу в собівартості продукції, а також за дорогими і дефіцитними.

Під час аналізу зіставляють зростання виробництва окремих видів продукції та фактичні виробничі запаси, зростання абсолютних запасів і збільшення їх потреби на добу. Потім встановлюють, яка кон'юнктура склалась на товарно-сировинній біржі та які можливості придбання додаткової кількості матеріалів.

Визначення потреби і забезпечення раціонального використання матеріальних ресурсів тісно пов'язані з їх нормуванням.

Норма – це завдання, що фіксує гранично допустиму величину витрати конкретного матеріального ресурсу на виробництво одиниці продукції чи виконання одиниці роботи. У норму витрати включають матеріальні ресурси на безпосереднє виконання технологічного процесу виробництва продукції чи робіт з урахуванням технологічних відходів матеріалів і втрат, зумовлених прийнятою технологією.

Норми встановлюють на одиницю продукції, виходячи з того, що вони мають враховувати підвищення якості продукції, її конкурентоспроможність, прогресивність нових видів. Прогресивною для підприємства вважають ту норму, що спирається на передові технологічні методи, нову техніку й організацію виробництва, передбачає менші питомі витрати, ніж у попередньому періоді. Норми мають відображати головні напрямки технічного прогресу. Водночас прогресивні норми самі по собі є чинником, який стимулює технічний прогрес, бо завдання з економії матеріальних ресурсів, реалізовані в нормах, потребують систематичного вдосконалення технології, вищої організації виробництва.

Стан нормативної бази в промисловості все ще не повною мірою відповідає вимогам підвищення ефективності виробництва. Більшість норм встановлюють за фактичними витратами за попередній період або за аналогією. Тому на практиці трапляються застарілі, а іноді й завищені норми витрат, що не орієнтують на досягнення найліпших результатів і можуть бути джерелом зловживань і крадіжок.

Виявлення відхилення фактичної витрати від таких норм не відображає реальної перевитрати матеріальних ресурсів чи зміни матеріаломісткості.

Тому при аналізі обґрунтованості норм витрат проводять такі порівняння:

- поточні норми діючого підприємства і фактичні витрати із середньогалузевими;
- поточні норми на порівняльну продукцію з нормами минулого року відносно матеріаломісткості нової та старої продукції;
- фактичні витрати з поточними нормами.

Після детального вивчення плану виконання договірних зобов'язань із матеріально-технічного забезпечення та оцінки його якості необхідно

проаналізувати хід та результати виконання плану постачання, у ході якого вивчають та дають оцінку:

- фактичному надходженню матеріальних ресурсів за загальним обсягом, структурою, комплектністю, асортиментом, якістю;
- своєчасності, темпам та ритмічності постачання;
- надходженню матеріальних цінностей за джерелами;
- організації та ходу забезпечення необхідними ресурсами всіх ланок виробництва;
- впливу факторів матеріально-технічного постачання на відхилення за обсягом випуску продукції.

Ступінь виконання плану з окремих видів сировини, палива, матеріалів обчислюють як у натуральних, так і в грошових одиницях виміру.

Насамперед необхідно проаналізувати фактичне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами. Для цього фактичне надходження матеріалів від постачальників та з внутрішніх джерел порівнюють із потребою підприємства з урахуванням залишків у незавершеному виробництві, визначають коефіцієнт забезпеченості.

Важливу увагу в процесі аналізу необхідно приділити питанню забезпеченості потреб у матеріальних ресурсах джерелами покриття і забезпечення.

Розрізняють два види джерел покриття потреб:

- внутрішні: очікувані залишки матеріалів з урахуванням незавершеного виробництва на початок аналізованого періоду; зворотні відходи; власне виробництво матеріальних ресурсів; економія при транспортуванні, зберіганні, впровадженні новітніх технологічних розробок тощо.
- зовнішні: матеріальні ресурси, які надходять від постачальників за укладеними договорами (контрактами).

Сума джерел покриття потреб = Сума внутрішніх джерел покриття потреб у кожному з видів матеріальних ресурсів + Сума зовнішніх джерел покриття потреб у кожному з видів матеріальних ресурсів

Отже, при аналізі забезпеченості матеріальними ресурсами потрібно визначити:

$$\% \text{ забезп. мат.} = \frac{\text{внутр. джерела покриття потреб} + \text{надх. від постач.}}{\text{планова потреба у матеріальних ресурсах}} \times 100\% \quad (2)$$

$$\text{коэф. викон. договорів} = \frac{\text{надходження від постач.}}{\text{заклучено договорів}} \times 100\% \quad (3)$$

Крім того, можна визначити:

$$\text{коэф. задоволення потреб} = \frac{\text{заклучено договорів}}{\text{план. потреба у матер. рес.}} \times 100\% \quad (4)$$

Задоволення потреб підприємства в матеріальних ресурсах здійснюють двома шляхами: екстенсивним (який передбачає збільшення придбання та виробництва матеріальних ресурсів і пов'язаний з додатковими витратами, що призводить до зростання питомої ваги матеріальних витрат; при цьому собівартість може зменшитися, якщо збільшити обсяг виробництва чи скоротити постійні витрати) та інтенсивним (передбачає більш економне витрачання наявних запасів у процесі виробництва продукції, що забезпечує скорочення питомої ваги матеріальних витрат і зниження собівартості продукції) [2, с. 340].

Для ефективної роботи підприємства важливе значення має оцінка пропорційності постачання, тобто аналіз виконання плану постачання за структурою. Оцінку виконання плану за цим показником проводять методом порівняння фактичної питомої ваги окремих видів матеріалів (у загальній їх кількості) з плановою.

Під час аналізу процесу постачання необхідно значну увагу приділити стану складських запасів сировини і матеріалів за складом (розподілом їх на окремі групи і види) і структурою (кількісним співвідношенням між вартістю окремих груп і видів матеріальних ресурсів у загальній їх вартості). Аналіз складу та структури матеріальних ресурсів дає змогу визначити, які дефіцитні та дорогі матеріали використовує підприємство, споживання яких із них переважає у виробництві конкретного виду продукції, чи є продукція матеріаломісткою. Для цього розраховують наступні показники: частка матеріальних витрат (вартості матеріальних ресурсів) у загальних витратах на виробництво; частка окремих видів матеріальних ресурсів у їх загальній вартості; частка матеріальних витрат на виробництво окремих виробів у загальній їх вартості та її зміна за аналізований період [3, с. 206].

Тобто, виконання виробничої програми, зокрема випуск продукції за номенклатурою та асортиментом, значною мірою залежить від рівня виконання плану постачання матеріалів не лише з обсягу, а й з асортименту матеріальних ресурсів. Тому в ході аналізу дають оцінку виконанню плану матеріально-технічного постачання з асортименту, визначають коефіцієнт асортиментності.

Коефіцієнт асортиментності визначають відношенням суми, зарахованої у виконання плану з асортименту (фактичне надходження в межах потреби підприємства), до планової потреби.

Важливо дати оцінку комплектності постачання. Комплектність постачання визначають відношенням складових, які входять у комплект (у вузол, частину виробу, набір), до кількості скомплектованих вузлів, наборів, частин, які надійшли, а потім беруть кількість тих комплектів і зіставляють із кількістю готових виробів, запланованих до випуску, до складу яких входить (або для яких призначений) даний комплект.

Аналіз матеріально-технічного забезпечення передбачає також і оцінку надходження ресурсів за термінами та ритмічністю постачання. Це важливо з огляду на те, що порушення термінів постачання призводить до невиконання планів виробництва та реалізації продукції. У світовій практиці відомі кілька методів поставок матеріальних ресурсів, які забезпечують найбільш раціональне постачання виробництва предметами праці (зокрема, метод «саме вчасно», запропонований компанією «Тойота» ще у 80-ті роки). Він ґрунтується на усуненні будь-яких непотрібних запасів на складах, у будь-який момент часу не повинно бути «вільних» запасів, а тільки ті, які необхідні для завершення виготовлення даного виробу. При цьому методі забезпечується ритмічне постачання підприємства матеріалами, сировиною, паливом. Крім цього, Р. Томас пропонує такі методи поставок, зокрема описує модель оптимального розміру партії (яку використовують для оцінки розміру замовлення на визначені виробничі запаси, що забезпечує мінімізацію загальної вартості запасів. Проте ця модель вимагає наявності таких умов: незмінність попиту на готову продукцію, припускається, що поставка відбудеться без затримок, незмінність ціни придбання), модель планування потреби в матеріалах (використовують тоді, коли виробництво готової продукції проходить у процесі виробництва декілька етапів. При використанні цього методу аналізують рівні запасів і сировини, далі – одиничних компонентів і вузлів, а також готових виробів. Знову ж таки, якщо відомий попит на готову продукцію, то можна доволі точно спрогнозувати і пов'язані з її виробництвом потреби) [4, с. 251].

Доцільно також провести й аналіз темпів постачання. Для цього фактичне надходження матеріальних ресурсів показують наростаючим підсумком. За ступенем зростання відсотка виконання плану в часі можна зробити висновок про дотримання темпів надходження ресурсів.

Аналіз матеріально-технічного постачання проводять не лише загальною по підприємству, а й у розрізі окремих цехів, дільниць, робочих місць. Завдання такого аналізу – вивчити організацію і хід забезпечення матеріальними ресурсами всіх ланок виробництва загалом і кожної зокрема. При цьому вивчають форми, джерела, обсяг, своєчасність, комплектність забезпечення відповідних підрозділів сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, інструментами, запчастинами, спецодягом, технікою. Такий аналіз проводять переважно за методикою, яку викладено вище. Але є деякі особливості аналізу організації постачання цехів і дільниць, зокрема – вивчення порядку постачання їх матеріальними цінностями. У процесі аналізу вивчають:

- форму постачання матеріалів (зі складу – одержання цехами (дільницями) матеріалів у міру виникнення потреби в них чи шляхом доставки матеріалів у цехи чи на робочі дільниці за заздалегідь складеним графіком);
- спосіб лімітування відпуску (доставки) матеріалів і його оформлення (лімітні картки, забірні картки);
- плани постачання окремих цехів (дільниць) (їх обґрунтованість; їх ув'язка з планами підприємства; наявність планування і відображення у планах постачання перехідних запасів матеріальних цінностей, які є в підрозділі підприємства);
- джерела постачання (відповідні служби і підрозділи підприємства, відповідальні за матеріальне забезпечення того чи іншого цеху або дільниці, зокрема: відділ матеріально-технічного забезпечення, бюро інструментального господарства, центральний інструментальний склад, інструментальний цех, комора тощо).

Загалом аналіз виконання плану матеріально-технічного постачання за обсягом, асортиментом, якістю, термінами надходження цінностей передбачає виявлення причин відхилень від плану, розробку заходів щодо налагодження повного і своєчасного постачання цехів, дільниць, робочих місць високоякісними матеріальними ресурсами [5, с. 195–202].

На завершальному етапі варто розраховувати втрати продукції через:

- 1) недопостачання матеріалів;
- 2) низьку якість матеріалів;
- 3) заміни матеріалів;
- 4) зміни цін на матеріали;
- 5) простоїв у зв'язку з порушенням графіку поставок.

Для цього вивчають причини і винуватців відхилень від плану повного та своєчасного забезпечення підприємства якісними матеріальними ресурсами. За результатами аналізу оформлюють претензії до винуватців і вживають заходів щодо своєчасного забезпечення виробництва необхідними високоякісними матеріальними ресурсами. Аналіз причин невиконання договірних зобов'язань щодо поставок враховує також виявлення винуватців у внутрішньовиробничих підрозділах та впливу зовнішніх факторів.

Наявність або відсутність простоїв через нестачу сировини та матеріалів є непрямим показником, який характеризує рівномірність постачання. Але під час аналізу потрібно з'ясувати причину простоїв – відсутність сировини і матеріалів на складах підприємства чи несвоєчасна їх доставка на робочі місця.

Проводячи аналіз причин недовиконання договірних зобов'язань, виявляють винуватців та причини невиконання договорів поставки матеріалів у розрізі окремих постачальників. Порушення термінів поставки призводить до невиконання плану виробництва і реалізації готової продукції. У процесі аналізу визначають час простою через несвоєчасні, неповні чи неякісні поставки, встановлюють, які заходи були проведені для виконання поставок.

Висновки із зазначених проблем. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що успішне функціонування промислового підприємства та його об'єднань сировиною, виробничими запасами, паливом, інструментами, запасними частинами, іншими запасами та ефективного їх використання. У процесі прийняття управлінських рішень щодо виробничих запасів особливу увагу приділяють аналізу процесу матеріально-технічного постачання і використання виробничих запасів, завдання якого полягають у визначенні обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання та його погодженості з планом виробництва, виконанні плану постачання виробничих запасів за обсягом, асортиментом, комплектністю і термінами поставок, вивченні стану і динаміки виробничих запасів.

Розглядаючи процес постачання, що є невід'ємною складовою кругообороту капіталу підприємства, необхідно звернути увагу на аналіз його складових. Укладені договори і контракти є однією з умов вчасної поставки матеріальних цінностей. Тому, проводячи економічний аналіз процесу постачання, значну увагу приділяють саме цьому пункту. Правильне і своєчасне встановлення обсягів закупівлі та наявність налагодженої системи зв'язків із постачальниками – запорука забезпеченості процесу виробництва відповідними матеріальними цінностями на підприємстві. Дані обліку надходження запасів на підприємство є джерелом аналізу виконання договорів на поставку щодо асортименту, якості термінів поставки тощо. Для цього працівники відділу матеріально-технічного постачання разом з відповідними лабораторіями проводять перевірку під час їх надходження.

Література

1. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Підручник. – Київ: КНТЕУ, 2008. – 514 с.
2. Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз / За ред. докт. екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.
3. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: Підручник / За ред. проф. А. Г. Загороднього. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с.

4. Ричард Томас. Количественные методы анализа хозяйственной деятельности / Пер. с англ. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 1999. – 432 с.
5. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – 2-ге вид., стер. – К.: Алерта, 2003. – 485 с.

Стаття надійшла до редакції 4 грудня 2009 р.